

AZƏRBAYCAN

10'2024

1923-cü ildən çıxır

AZƏRBAYCAN YAZIÇILAR BİRLİYİNİN AYLIQ ƏDƏBİ-BƏDİİ ORQANI

Baş redaktor: İntiqam QASIMZADƏ

Baş redaktor müavini: Südabə AĞABALAYEVA

Məsul katib: Vüsal NURU

Şöbə müdirləri: Məmməd ORUC,
Qəşəm NƏCƏFZADƏ,
Mübariz CƏFƏRLİ

Redaksiyanın ünvanı:

Bakı - Az1000
Xaqani küçəsi, 25

Telefonlar:

Redaksiya –
498-78-10
493-75-81

Mühasibat –

493-29-41

Çapa imzalanıb:

30.09.2024

Sifariş 2291

Tiraj 500

Kağız formatı

70x108 1/16 - 6,5

kağız vərəqi

13 çap vərəqi

18,2 şərti çap vərəqi

E-mail:

intigam.gasimzade@gmail.com

sudabe334@mail.ru

www.azyb.az

Qiyməti

2 manat

Bakı şəhəri, "Azərbaycan"
nəşriyyatının mətbəəsində
ofset üsulu ilə çap olunur

Dərc olunmuş yazılar qəbul edilmir.

Əlyazmalara rəy verilmir və qaytarılmır.

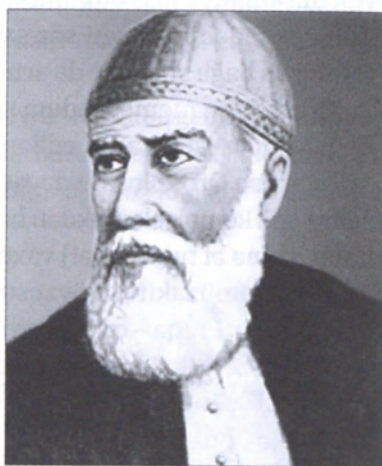
Müəllifin fikirləri redaksiyanın mövqeyi ilə üst-üstə düşməyə bilər.

**İstiqbalın Respublikası
Prezidentinin İşlər İdarəsi
PREZİDENT KİTABXANASI**

Eşqin təvəllüdü...

Məhəmməd Füzulinin Adəm və Həvva haqqındakı qəzəlləri barədə)

İnsan kiməsə böyük məhəbbətlə vurulanda, aşıq məşuqu intəhasız eşqlə sevəndə dünya onun gözüne cənnətmisal görünür, içdiyi su kövsər, məftunu olduğu bəndə onun nəzərində huri olur. Ancaq elə ki aşıq, sevən vüsəlin, səadətli günlərin qədrini bilmir, onda Adəm babamız sayaq ona bəxş olunan bütün gözəl nemətləri birdən itirir, necə ki Adəm cənnətlə bərabər cənnətin bütün ilahi üstünlüklərini də oradan qovulmaqla əlindən çıxarıb. Adəm peyğəmbər bədii ədəbiyyatda həm də peşmanlığın, qədərbilməzliyin bədii obrazıdır. O, bir nemətə – buğdaya, yaxud almaya görə hər şeydən, gözəllər gözəli, ruhun dinclik məskəni sayılan cənnətdən məhrum olur. Eynən aşıq də öz sevdiyini itirəndə – bir kəsə görə hər cür səadəti, xoşbəxtlik nəsibini qeyb edir:

*Adəm idim, qürbi-dərgahında bölmüşdüm qəbul,
Mənzilim cənnət, meyim kövsər, ənisim huri idi.*

Xələf yolu...

Füzuli Məhəmməd peyğəmbərə yazdığı qəzəldə də Adəm babamızı və Həvva nənəmizi anır və peyğəmbərimizi onların xələfi sayır. Ancaq onlardan fərqli olaraq peyğəmbər ona nəsib olan ucalıq nemətini heç nəyə qurban verməyərək qoruyur.

*Xələfi-mötəbəri-Adəmi Həvva sənsən,
Cəələllahü fidaən ləkə ümmi və əbi.*

İtik göynəyi...

Adəm peyğəmbərin ilahi əhdə sadıq çıxmamaqla itirdiyi cənnəti, Məhəmməd peyğəmbər Allahın dediklərinə əməl etməklə qazanılacağına

yollarını göstərir. İnsan əslində, gözəl əməllərlə, saleh işlərlə cənnəti yenidən qazanmağa çalışır.

Bundan başqa, Adəm və Həvva itirdiyi cənnət peyğəmbərin timsalında möhtəşəm insanlara, pak bəndələrə yenidən nəsib olur, ona görə də daha onları qeyb etməyin kədəri, mənfi emosiyalar çulğamır:

*Səcdəgah etmişdi eşq əhli qaşın mehrabını
Qılmadan xeyli-məlayiq səcdəyi-Adəm hənuz.*

Füzuli bir sıra qəzəllərində eşqi dünyadan əzəl bir məfhum kimi qəbul etdiyini bəyan edir. "Ol" sözü ilə fiziki dünya yaranıb, mənəvi dünya isə ondan qatbaqat daha əvvəl mövcud olub. Ruh bədəndən daha əvvəl varmış, ona görə də mənəvi eşqin yaşı adi vurğunluqlardan, kiməsə məftun olmaqdan dəfələrlə çoxdur. Füzuliyə görə Tanrı dünyanı mələklər Adəmə səcdə eləməmiş aşıqlər qaşını özlərinə mehrab seçiblər:

Cənnətdən üstün...

Füzuli eşqi dünyanın müqəddəs şeylərindən üstün tutmaqda əvəzsiz ustadır. Əsl söz sehirkarıdır, özü də elə sehirkar ki tilsimi hər dəfə başqa bir heyratə salır. Aşiq sevdiiyinə xitabən deyir ki, Adəm əvvəlcə sənin məhəlləni verib cənnət alıb, sonra isə mələklərinə bu aldanışlı sövdələşmədən meydana gələn tənəsinə görə peşman olub. Yəni yarın məhəlləsi cənnətdən daha gözəldir, Adəmsə onu verib cənnəti alıb, amma sonra məlum olub ki, Adəm yenə səhv edib, daha dəyərlı şeyi verib, daha dəyərsiz olanı qazanıb. Həm də burada daim səhv edən (necə ki cənnətdən almanı, buğdanı yediyinə görə qovulur) Adəmə eyham vurulur.

Eyni zamanda Füzuli ustacasına ifrata varıb deyir ki, yarın məhəlləsi nəinki sevənlər üçün, hətta mələklər üçün də cənnətdən daha üstün bir yerdir. Buna görə də mələklər aşıqi danlayırlar ki, sən gör yarın küçəsi kimi əvəzsiz bir yeri cənnətə dəyişmişən...

*Adəm əvvəl səri-kuyin verib almış cənnət
Eşidib tənı-mələk sonra peşiman olmuş.*

Füzuli dünyəvi eşqlə insanı eşqin sərhədlərini cızmağın da mahiridir. Aşağıdakı qəzəldə yazır ki, bir pərinin eşq zəncirinə ilişəndən sonra anladım ki, Allah Adəmi nə üçün yaradıbmış. Yəni dünyanı anlamağın yolu eşqi dərk etməkdən keçir. Allahın bütün insanları nə üçün xəlq elədiyini qavramaq üçün sevmək ən başlıca şərtlərdən biridir. Allah insana, insanlığa olan sevgisinə görə dünyanı əsrlərdir yaşadır, yeni-yeni insanlar xəlq edərək dünyanı var edir. İnsan var olsun deyə dünyanı yaradıb Allah.

İnsanın var olması üçün isə eşqi yaradıb. Eşq olmasa, insan heç nə yaratmağa qabil deyil. Böyük və ali yaradılışların mayasında məhəbbət var. Əgər insanın eşqi olmasa, heç nəyi qurub-yaratmaq istəməz, yorular, tezəcə tükənər.

*Bir pəri silsileyi-eşqinə düşdüm nəgah
Şimdi bildim-səbəbi-xilqəti-Adəm nə imiş.*

Haşiyə: Adəm və Həvva əhvalatında diqqət ediləsi məqamlardan biri də Adəmin cənnətdə yaradılmamasıdır. Tarixi rəvayətlərin əksərində qeyd edilir ki, Adəm cənnətdə yaradılmayıb, Allah onu cənnətə – Firdovsiyə 40 yaşında göndərir. Həvva isə Adəm cənnətə düşəndən sonra yaranır. Yəni Həvva Adəmin 40 yaşında onun qabırğasından yaranır. Əslində, bu məntiqlə yanaşsaq, cənnət daha çox Həvvanın vətənidir. Bu mənada, cənnətdən – vətəmindən qovulan qadındır, kişi yox. Adəm cənnətdən qovulmaqla, əslində, dünyaya – əzəli vətəninə qayıdır.

Cənnətdən ilk dəfə qovulan isə insana səcdə etməyi özünə rəva görməyən şeytan olur. İnsan əslində cənnətdən qovulmaqla şeytanın taleyini yaşayıb, sadəcə, fərq ondadır ki, insan cənnətə qayıtmaq istəyir, şeytan isə bütün cənnətdəkiləri haqq yolundan sapdırıb cəhənnəm sakini etmək istəyir.

Hineke Schipperin məşhur “Adəm və Həvva hər yerdə” adlı kitabı var. Kitabda Adəm və Həvva haqqındakı çeşidli hekayələr, əhvalatlar, rəsm əsərləri, dini kitablardakı mifoloji süjetlər cəm olunub. Orada ən maraqlı məsələlərdən biri də Adəm və Həvvanın cənnətdə nə qədər qalmaları məsələsidir. Bəzi hekayələrə görə onlar 200 il cənnət sakini olublar, amma bir sıra əfsanələrdə Adəm və Həvvanın cənnətdə cəmi 2 saat, yaxud bir həftə qalması qeyd olunur. Əslində, bu fərqli hekayələr həm də zaman anlayışının şərtiliyini göstərir. Adəm və Həvvanın cənnətdəki səadəti 200 ilmi çəkib, yoxsa iki saatmı? Bəlkə o 2 saat 200 ildir, bəlkə də 200 il 2 saatdır? Füzuliyə görə də eşqdə ən böyük qazanclarımızdan biri zamanı itirməyimiz, şərti vaxt ölçülərinə uyğunlaşmağımızdır...

Fərid HÜSEYN

